

ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА

УДК 378.2 +378.1: 37

Ірина АНДРОЩУК

ФОРМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті акцентовано увагу на проблемі визначення ефективних форм підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії. Здійснено аналіз сутності поняття "форма підготовки". Встановлено, що практичну цінність становлять форми взаємодії суб'єктів освітнього процесу, які передбачають наявність спільної мети, об'єднання зусиль студентів та викладачів для її досягнення на основі співробітництва й відповідальності кожного за результати своєї діяльності перед колективом. Визначено та охарактеризовано найбільш ефективні форми підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності.

Ключові слова: форма підготовки, учитель трудового навчання та технологій, лекція, практична робота колективного способу спілкування, тренінг, коучинг, майстер-клас, ярмарок педагогічних ідей.

И. Андрощук. Формы подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий к педагогическому взаимодействию в профессиональной деятельности. В статье акцентировано внимание на проблеме определения эффективных форм подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий к педа-

гогическому взаимодействию. Осуществлен анализ сущности понятия "форма подготовки". Установлено, что практическую ценность представляют формы взаимодействия субъектов образовательного процесса, которые предусматривают наличие общей цели, объединения усилий студентов и преподавателей для ее достижения на основе сотрудничества и ответственности каждого за результаты своей деятельности перед коллективом. Определены и охарактеризованы наиболее эффективные формы подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий к педагогическому взаимодействию в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: форма подготовки, учитель трудового обучения и технологий, лекция, практическая работа коллективного способа общения, тренинг, коучинг, мастер-класс, ярмарка педагогических идей.

Androshchuk I. Forms of future handicraft and technology teachers' training for pedagogical interaction in professional activity. In the article, the problem of defining effective forms of future handicraft and technology teachers' training for pedagogical interaction has been actualized. The concept of "a form of training" has been analyzed. It has been proved that of practical significance are the forms of interaction between the subjects of the education process that provide for a

common goal, common efforts of students and teachers to achieve it based on collaboration and responsibility of each participant to colleagues for professional performance. The most effective forms of future handicraft and technology teachers' training for pedagogical interaction in professional activity have been defined and characterized.

Key words: forms of training, handicraft and technology teacher, lecture, practical workshop on collective speaking, training, coaching, workshop, fair of pedagogical ideas.

Мета: проаналізувати сутність поняття "форми підготовки"; обґрунтувати ефективні форми підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У контексті сучасних змін в освіті постає необхідність у перегляді форм підготовки майбутніх педагогів і вчителів трудового навчання та технологій зокрема. Адже саме вони в майбутньому мають реалізовувати завдання щодо формування підростаючого покоління. Здатність співпрацювати вчителя трудового навчання та технологій з іншими учасниками навчально-виховного процесу, уміння взаємодіяти із суб'єктами освітнього процесу значною мірою визначають його ефективність. Ураховуючи це, особливої актуальності набуває проблема визначення ефек-

тивних форм їх підготовки саме до педагогічної взаємодії.

Аналіз досліджень і публікацій.

Питання підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, ефективних форм висвітлено у працях таких науковців та дослідників, як: Н. Борисенко, О. Коберник, М. Корець, Є. Кулик, М. Курач, В. Курок, Е. Муравйов, Л. Оршанський, В. Стещенко, Г. Терещук, В. Титаренко, С. Ткачук, Д. Тхоржевський, С. Яшук та інших.

Однак у ході дослідження зусилля були спрямовані, перш за все, на пошук ефективних форм підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій саме до педагогічної взаємодії. Плануючи такий процес, необхідно враховувати, що форми мають залучати студентів до співпраці, сприяти набуттю власного досвіду взаємодії. В Енциклопедії освіти зазначається, що форма є зовнішньою стороною організації навчального процесу, яка визначає характер взаємодії, взаємозв'язків та взаємин його учасників [5, 966]. Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови форма потрактовується як вид, тип, структура, конструкція чого-небудь, які зумовлені певним змістом [4].

Результати аналізу наукових праць дають змогу зазначити, що сьогодні в дидактиці виокремлюють два поняття "форми навчання" та "форми організації навчальної діяльності". На думку С. Семерікова, форми навчання є цілеспрямованою, чітко організованою, змістовно насиченою та методично забезпеченою системою пізнавального й виховного спілкування, взаємодії, співпраці викладачів і студентів [8, 159].

Природа форм навчання, як зазначає М. Артюшина [1], є суспільною, так як в її основі лежать різноманітні й багатогранні форми людського спілкування: опосередковане, у парі; у парах змінного складу, групове.

У контексті дослідження практичну цінність становлять форми взаємодії суб'єктів освітнього процесу, які передбачають наявність спільної мети, об'єднання зусиль студентів та викладачів для її досягнення на основі співробітництва, відповідальності кожного за результати своєї діяльності перед колективом. До них ми відно-

симо: парні та колективні (групова, бригадна, ланкова, з розподілом праці) форми взаємодії студентів. Їх використання сприяє залученню до співпраці, активності учасників освітнього процесу завдяки взаємному контролю й оцінюванню результатів спільної діяльності.

Крім форм навчання, також активно застосовуються форми організації підготовки фахівців. Під формою організації навчання, на думку Ю. Бабанського, необхідно розуміти конструкцію часових відрізків, циклів процесу навчання, які реалізуються в спільній діяльності вчителя та учнів щодо засвоєння певного змісту навчального матеріалу та опрацювання способів діяльності [2, 68]. Грунтуючись на цьому підході, Т. Бодненко форму організації навчання розглядає як зовнішній вияв узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється в установленому порядку і певному режимі [3, 150]. Як спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, у якому реалізуються зміст навчальної роботи, дидактичні завдання і методи навчання, форму організації навчального процесу трактує Г. Мешко [6].

Науковий інтерес становить підхід І. Чередова [7], котрий подає форму організації навчання як упорядковану, налагоджену взаємодію викладача зі студентами під час їхньої діяльності з певним змістом навчального матеріалу. Зазначимо, що однією з характерних особливостей форм організації підготовки є обмеження в часі та просторі.

Таким чином, результати аналізу психолого-педагогічної літератури свідчать про необхідність уточнення терміна "форма підготовки", обґрунтування найбільш ефективних форм підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підформою підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій розуміємо зовнішній вияв узгодженої діяльності викладачів і студентів, що здійснюється в установленому порядку і в певному режимі та спрямоване на формування професійної компетентності, опанування способів діяльності.

До основних форм організації

підготовки означених фахівців, які реалізуються в межах обґрунтованої нами методичної системи, відносимо такі: лекції, практичні (лабораторні) роботи колективного способу спілкування, тренінги, коучинг, майстер-класи, ярмарки педагогічних ідей.

У практиці вищої школи найбільш поширеною є лекція. Розглядаючи її як особливу форму взаємодії викладача і студентів, під час якої реалізуються різні зміст, методи, форми взаємодії, вважаємо за доцільне використання таких видів: лекція-бесіда, лекція-диспут, лекція-круглий стіл, лекція-брейнстормінг, лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку (інтерактивна лекція), бінарна лекція. Упровадження їх потребує врахування діяльнісно-розвивального та суб'єкт-суб'єктного підходів.

Розглянемо більш детально кожен з визначених видів лекцій. Використання лекції-бесіди сприяє налагодженню взаємодії із студентами завдяки активному залученню до співпраці під час вивчення навчального матеріалу. У ході її проведення реалізується принцип діалогізації. Активність студентів під час проведення лекції-бесіди забезпечується запитаннями до аудиторії, висловлюванням ними своєї думки, обґрунтуванням власної позиції. Запитання можуть мати інформативний або проблемний характер. Це залежить від рівня підготовленості студентів, розуміння матеріалу, який вивчається. Для заощадження часу запитання інформативного характеру необхідно формулювати таким чином, щоб студенти могли дати однозначну відповідь. Характер відповідей визначає подальші дії викладача: зупинитися детальніше на поясненні певного поняття, явища, закономірності або розкривати навчальний матеріал далі згідно з планом.

Наступним видом лекції, який варто застосовувати для підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії, є лекція-диспут. На відміну від лекції-бесіди, під час якої переважно відбувається діалог між викладачем та студентами, лекція-диспут передбачає використання полемічної бесіди. Проведення такої форми організації навчальної діяльності студентів сприяє формуванню вміння вести обговорення проблемних питань,

аргументовано висловлювати думку, уміти вислуховувати опонента та з повагою ставитися до його позиції щодо проблеми обговорення, тактовно висловлювати й вислуховувати зауваження. Відмітимо, що результативність лекції-диспуту значної мірою залежить від майстерності викладача формулювати проблему для обговорення, організовувати її обговорення та спрямовувати студентів на пошук розв'язку цієї проблеми.

Суб'єкт-суб'єктний підхід закладає в основу проведення лекції-круглого столу. Вона сприяє демократичному стилю спілкування, рівноправності учасників взаємодії під час колективного обговорення визначених питань та проблем. Як правило, такий вид лекції проводиться за необхідності обговорення дискусійних проблем. Для забезпечення обміну досвідом на лекцію-круглий стіл можуть запрошуватися методисти, учителі трудового навчання загальноосвітніх навчальних закладів. Проведення лекції-круглого столу допомагає формуванню поваги до співрозмовника та його думки, тактовності, толерантності, культури педагогічної взаємодії.

Лекція-брейнстормінг (мозкова атака) як різновид проблемної лекції передбачає створення проблемної ситуації на початку і стимулювання студентів до її вирішення протягом лекції. У ході її проведення необхідно сформулювати проблему, встановити правила пошуку її вирішення й поведінки учасників взаємодії; здійснити поділ студентів на декілька груп, кожна з яких упродовж певного часу має озвучити, аргументувати свій варіант вирішення проблеми; здійснити оцінювання та вибір оптимальних способів вирішення проблеми. Якщо правильного розв'язку не знайдено, викладач повинен виголосити його сам і пояснити.

Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку (інтерактивна лекція) потребує відповідної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій. З цією метою студенти попередньо отримують тему й перелік питань, які вони самостійно опрацьовують. Під час лекції, у ході обговорення, викладач з'ясовує рівень усвідомлення та розуміння студентами навчального матеріалу, коментує найбільш дис-

кусійні моменти. Використання лекції із застосуванням зворотного зв'язку дає змогу: активізувати навчально-пізнавальну діяльність учасників педагогічної взаємодії, формувати вміння здійснювати самоосвітню та рефлексивну діяльність.

У контексті дослідження наукову цінність становить бінарна лекція, яка передбачає виклад теоретичних положень одночасно двома лекторами. Це може бути представлення викладачами двох різних наукових шкіл, концепцій або поєднання в межах однієї лекції взаємопов'язаних тем двох навчальних дисциплін. Необхідно зазначити, що проведення такого виду лекції сприяє формуванню у студентів досвіду взаємодії, формуванню вміння співпрацювати, взаємно доповнювати один одного. У ході бінарної лекції реалізується принцип наочності, який дає змогу продемонструвати культуру взаємодії викладачів, злагодженість у діях; принцип інтердисциплінарності, що забезпечує розкриття навчального матеріалу з позиції різних навчальних дисциплін, наукових підходів.

Ще однією поширеною формою організації навчальної діяльності студентів, яка здійснювалася під час підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії, є практичні (лабораторні) роботи колективного способу спілкування. Їх реалізація на засадах принципів суб'єкт-суб'єктної взаємодії та співробітництва передбачає використання методів взаємонавчання, взаємоконтролю та самооцінки. Особливість їх у тому, що, виконуючи завдання практичної роботи, кожен студент виступає в ролі як учня, так і вчителя. Це допомагає залученню студентів до співпраці, їх підготовки до взаємодії. Результативність практичних робіт колективного способу спілкування забезпечується застосуванням методів взаємонавчання, взаємоконтролю, самооцінювання.

Наступною формою підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії є тренінг, який означає залучення студентів до співпраці в межах груп, їх активну взаємодію між собою і з викладачем. Використання тренінгів сприяє формуванню творчого підходу, гнучкості мислення до

вирішення як стандартних типових педагогічних завдань, так і під час виникнення конфліктних ситуацій.

У професійній підготовці майбутніх учителів формою партнерської взаємодії та професійної підтримки бачиться коучинг. У ході дослідження він може застосовуватися під час педагогічної практики, що передбачає взаємодію між коучем (досвідчений учитель трудового навчання, керівник гуртка) та групами студентів (по 5–6 осіб). Обмін досвідом та співпраця відбуваються під час обговорення відкритих уроків і виховних заходів, що сприяє саморозвитку та самовдосконаленню. Це дає змогу активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів, формувати рефлексивні вміння, здатність навчатися на власному досвіді.

З метою активізації творчої діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, їх здобутків, пропаганди і презентації власних методичних розробок, педагогічних ідей та їх поширення доцільним є використання також ярмарки педагогічних ідей. Під час них студенти представляють свої портфоліо за результатами вивчення дисциплін, методичні розробки та проекти виготовлення виробів у різних техніках декоративно-прикладного мистецтва, програми професійного та особистісного самовдосконалення, створення власного іміджу. Оцінювання матеріалів, які вони представляють на ярмарку педагогічних ідей, здійснюється за такими критеріями: актуальність та оригінальність педагогічної ідеї, практична спрямованість; відповідність сучасним тенденціям у галузі освіти; відповідність оформлення та представлення. Зазначимо, що дана форма організації навчальної діяльності дає змогу обмінюватися досвідом, сприяє розвитку творчих здібностей, умінню презентувати себе й результати власної діяльності, самовдосконаленню.

Майстер-клас є особливою формою організації навчального заняття, яка передбачає показ практичних дій, виконання або розв'язання технологічного чи педагогічного завдання. Проведення майстер-класу включає наступні дії: коротка характеристика теоретичних положень певної технології та результатів її використання; опис і демонстрування системи дій

та прийомів роботи в контексті означеної технології, що презентується; виконання визначеної системи дій та прийомів учасниками майстер-класу; проведення консультацій майстром; представлення виконаних робіт та їх обговорення. Зазначимо, що в процесі підготовки студентам доцільно запропонувати виступити в ролі організатора майстер-класу для учнів. Це сприяє формуванню досвіду учасника взаємодії з різних позицій залежно від визначених функцій.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій практичну цінність становлять форми взаємодії суб'єктів освітнього процесу, які передбачають наявність спільної мети, об'єднання зусиль студентів та викладачів для її досягнення на основі співробітництва, відповідальності кожного за результати своєї діяльності перед колективом. Ураховуючи це, до основних форм підготовки означених фахівців віднесено такі: лекції, практичні (лабораторні) роботи колективного способу спілкування, тренінги, коучинг, майстер-класи, ярмарки педагогічних ідей. Використання цих форм взаємодії під

час підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій сприяє залученню їх до співпраці, активності учасників освітнього процесу завдяки взаємному контролю та оцінюванню результатів спільної діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні методичної системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Артюшина М. В.* Групова навчальна діяльність студентів у підвищенні рівня професійної підготовки фахівців / М. В. Артюшина // *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. журнал.* – 2001. – Вип. 3. – С. 96–104.
2. *Бабанский Ю. К.* Педагогика / Ю. К. Бабанский ; [под общ. ред. Г. Нойнера, Ю. К. Бабанского]. – М. : Педагогика, 1984. – 366 с.
3. *Бодненко Т. В.* Теоретико-методичні засади навчання дисциплін з автоматизації виробництва майбутніх фахівців комп'ютерних систем : дис. ...д-ра. пед. наук : 13.00.02, 13.00.04 / Бодненко Тетяна Василівна; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2017. – 425 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2009. – 1736 с.
5. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень.* – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. *Мешко Г. М.* Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К. : Академвидав, 2010. – 200 с.
7. *Пидкасистый П. И.* Сущность самостоятельной работы студентов и психолого-дидактические основы ее классификации / П. И. Пидкасистый // *Проблемы активизации самостоятельной работы студентов.* – Пермь, 1979. – С. 23–34.
8. *Семеріков С. О.* Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформатичних дисциплін у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук. : спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання" / Сергій Олександрович Семеріков. – К., 2009. – 42 с.

Стаття надійшла 4.04.2017 р.